

Kende Judit

ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar,
Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Központ
kende.judit@ppk.elte.hu

ÓVODÁSOK ELŐÍTÉLETEI: A CSOPORT SZEREPE KISGYEREKEK ELŐÍTÉLETEINEK ÉS SZTEREOTÍPIÁINAK ALAKULÁSÁBAN

A tanulmány kisgyerekek etnikai előítéleteinek és sztereotípiáinak első magyar vizsgálatát mutatja be. Az 4–7 éves óvodások (n=129) közepesen erős előítéletei és sztereotípiái romákkal, kínaiakkal és feketékkel kapcsolatban leképezik a felnőtt társadalom előítéleteit, azonban társas kapcsolataikat nem befolyásolják attitűdjeik. A csoport szerepe látszik a legfontosabb tényezőnek az előítéletek erősségének és a sztereotípiák tartalmának alakulásában.

BEVEZETÉS

Az etnikai előítéletek, különösen a romákkal és zsidókkal kapcsolatban tartósan erősek a fiatalok körében Magyarországon (Erős és Fábán, 1999), (Ligeti, 2006), (Murányi és Szabó, 2007). A szerző elővizsgálatai 6–7 éves óvodás gyerekekkel kis mintán szintén közepesen erős előítéleteket találtak a romákkal és feketékkel szemben (Kende, 2010). Pedig az óvodás évek vége és a kisiskoláskor kiemelt időszak lehetne az előítélet-mentes gondolkodás alakulásában. Az előítéletek fejlődésének szociális kognitív elmélete szerint a gondolkodás fejlődése ebben a korban már lehetővé teszi, hogy a gyerekek lássák az egyéni különbségeket külső csoportok tagjai között, és a külső testi jegyek mellett az egyének belső tulajdonságait is figyelembe vegyék, így 6–7 éves kortól elkezdenek pozitívabbá válni a külső csoportokkal kapcsolatos attitűdök.

Az Amerikai Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban vagy Ausztráliában végzett vizsgálatokban ezekkel a kognitív változásokkal összhangban 6-7 éves korban a korábbi magas szintekről visszaesik az etnikai előítéletesség (Aboud, 2008). Ugyanakkor ellenirányú bizonyítékok is rendelkezésre állnak: például a más nemzetekkel kapcsolatos előítéletek számos európai országban nem enyhülnek ebben a korban (Barrett, Lyons és del Valle, 2004), és a szerző elővizsgálatában sem változott az előítéletesség mértéke 5 és 8 éves kor között (Kende, 2010).

Az eltérő eredmények lehetséges magyarázata a társas kontextus és a normák különbsége. Míg az Amerikai Egyesült Államokban vagy az Egyesült Királyságban sok óvodában, iskolában az előítélet-mentesség a társas norma (Van Ausdale és Feagin, 2001, Connolly, 1998), a szerző kutatásai nem utalnak ilyen normák jelenlétére a vizsgálatba bevont magyar óvodákban, és multikulturális programok sem célozzák meg az óvodás korosztályt.

A társas hatások szerepét nem magyarázzák teljes mértékben a jelenlegi fejlődési elméletek. Bár a felnőttekkel végzett kutatások egyértelműen kimutatták, hogy a társas normák fontos tényezői az előítéletességnek (Crandall és Stangor, 2005), és a legtöbb fejlődési elmélettel foglalkozó szerző egyetért abban, hogy a társas hatások befolyásolják az előítéletek fejlődését, a társas hatás forrásaival és folyamataival kapcsolatban számos nyitott kérdés van (Quintana és McKown, 2008).

A kortársak hatása különösen ellentmondásos kérdés, mivel az eddigi kutatások egymással ellentétes eredményekre vezettek. Aboud és Doyle (1996b) a közeli barátok hatását elhanyagolhatónak tartják, mivel baráti párok feketékre és fehérekre vonatkozó attitűdjeinek vizsgálatakor kevés szignifikáns korrelációt találtak. Emellett barátságban nem álló csoporttagok attitűdjei is szignifikánsan korreláltak egymással. Ugyanakkor szintén Aboud és Doyle (1996a) vizsgálatában közeli barátok etnikai csoportokról folytatott beszélgetése során az előítéletesebb barát előítéletessége csökkent.

Két, az előítéletek fejlődésével foglalkozó megközelítés helyez nagyobb hangsúlyt a kortársak szerepére, mindkettő a saját etnikai csoporttal való azonosulás következményeként kezeli a külső csoportokkal kapcsolatos attitűdök alakulását. A szubjektív csoportdinamika fejlődését leíró modell (Abrams és Rutland, 2010) és a társas identitás fejlődési elmélet (Nesdale, 2008) is az etnikai identitás formálódásához és a szubjektív azonosuláshoz köti az előítéletek fejlődését: a gyerekek azonosulnak saját csoportjukkal és ennek megfelelő alakítanak ki attitűdöket más csoportokkal szemben.

Azonban ezek az elméletek sem szolgálnak előrejelzésekkel azokra a helyzetekre, amikor a gyerekek vegyes etnikumú intézményi csoportja szolgál referencia-csoportként az etnikai attitűdökre nézve. Bár a társas fejlődési elméletek egy másik ága részletesen feltárja, hogyan hozzák létre együtt a gyerekek közös társas normákat, és hogyan szolgálnak a barátok és magas társas hatékonysággal bíró gyerekek modellként a többi csoporttag számára (Mérei, 1998, Hawley, Little, és Pasupathi, 2002), ezek a csoportdinamikai tényezők eddig nem kaptak szerepet az előítéletek kialakulásának magyarázatában.

Fontos hozzátenni, hogy amennyiben a normák szerepét hangsúlyozzuk az előítéletek elsajátításában, a felnőtt társadalom attitűdjeivel is egyezés várható, hiszen a barátok, népszerű gyerekek attitűdjei részben a felnőtt társadalomból származnak. Ebben a kutatásban a gyerekek három etnikai csoporttal kapcsolatos attitűdjeit vizsgáltuk: a romákra – a legnagyobb magyarországi etnikai kisebbségre –, valamint a feketékre és a kínaiakra – két egyértelműen látható kisebbségre – vonatkozó attitűdöket mértük. Az eredmények értelmezéséhez figyelembe kell venni a tágabb társadalom attitűdjeit is a csoportokkal kapcsolatban.

A cigányokkal és kínaiakkal kapcsolatos attitűdöket a TÁRKI kutatásaiban hasonlíthatjuk össze. Ezek alapján a társadalmi távolság skálán a válaszadók nagyobb arányban közömbösek a kínaiakkal szemben és kevésbé elleneznék a közös munkahely, szomszédság vagy családi kapcsolatok kialakulását, míg ugyanezen kap-

csolatok kialakítását jobban elleneznék cigányokkal. A rokonszenvi skálán is valamivel szimpatikusabbnak minősítették a kínaiakat a cigányokhoz képest (kínaiak 3,98, cigányok 3,55 1–9 skálán) (Enyedi, Fábán, Sík, 2004).

A cigányokkal és feketékkel kapcsolatos attitűdökben (Székelyi, Örkény és Csepeli, 2001) szintén a cigányokkal kapcsolatban mutatnak erősebb ellenérzéseket a felnőtt vizsgálati személyek. Az idézett vizsgálatban jelen kutatásba bevont mindhárom etnikai csoporttal kapcsolatban mértek társadalmi távolságot és rokonszenvet. Ezek szerint cigányok szomszédba költözését 20,5%, míg a kínaiakét 46,5, a feketéket pedig 50,8% fogadná el. A rokonszenvi választásoknál is pozitívabban értékelték a kínaiakat és a feketéket a cigányoknál (1–9 skálán az átlag 4,84 a feketék, 4,94 a kínaiak és 3,19 cigányok esetében). A sztereotípiák tartalmát tekintve egy 2007-ben elvégzett reprezentatív vizsgálat szerint a cigányokat lustáknak, piszkosoknak, erőszakosaknak, butáknak, harsányaknak és mulatósaknak tartják (Medián, 2007). A feketékkel és kínaiakkal kapcsolatos sztereotípiák tartalmáról nem állnak rendelkezésre reprezentatív adatok.

Mindezeket a tényezőket figyelembe véve a kutatás célja a gyerekek etnikai attitűdjeinek feltárása mellett a társas hatások leírása volt. Tetten érhető a csoport hatása a gyerekek attitűdjeiben? Feltételezhetjük, hogy a gyerekek tanulnak egymástól a kisebbségi csoportokról? Hogyan jelennek meg a felnőtt társadalom attitűdjei a gyerekek körében?

MINTA

A vizsgálatot 129 óvodás gyerekekkel végeztem 9 óvodai csoportban. 63 fiú (48,8%) és 66 lány (51,2%) vett részt, életkoruk átlaga 5 év 9 hónap (SD=9 hónap) volt, a legfiatalabb gyerek 3;11 a legidősebb 7;3 éves volt. A gyerekek etnikumával kapcsolatban a minta feléről, 73 gyerekről van adat. Közülük 46 gyerek volt nem roma többségi, saját identitása és a pedagógus szerint is, 11 gyerek volt saját identitása szerint roma (közülük 9 a pedagógusok szerint is roma; 2 gyerek a pedagógusok szerint nem roma) és 16 gyerek a pedagógus szerint roma, bár saját maguk nem számoltak be erről a vizsgálat során.

MÓDSZEREK

A gyerekek előítéletességét, sztereotípiáit, etnikai csoportokkal kapcsolatos tapasztalatait, diszkriminatív szándékát, valamint identitását és társas kapcsolatait tesztekkel és félig strukturált interjúk segítségével tártam fel. A vizsgálat minden esetben külön helységben, két ülésben történt. A kérdések tárgya a roma, fekete és kínai kisebbség volt, a romákkal kapcsolatos attitűdöket a teljes mintánál vizsgáltam, míg a feketékkel kapcsolatos attitűdöket 4 óvodai csoportban és a kínaiakkal kapcsolatos attitűdöket 5 óvodai csoportban.

Az előítéletesség mérésére használt teszt Frances Aboud Multiracial Attitude Measure (MRA) tesztjének adaptált változata volt (Aboud, 2003). A teszt felvételekor a gyerekek saját nemükhöz tartozó gyerekek fényképeihez társítanak tulajdonságokat. A fotókat párban kapják, egy többségi etnikumhoz tartozó és egy kisebbségi etnikai csoporthoz tartozó gyerek fényképét látják egyszerre, és 7 pozitív és 7 negatív tulajdonságot párosítanak a fényképekhez. A választás megengedi, hogy ne csak egyik vagy másik fényképhez, hanem mindkettőhöz vagy egyikhez se társítsák a tulajdonságokat, mivel a kényszerválasztás magában hordozná annak lehetőségét, hogy a saját csoport iránti pozitív elfogultság összekeveredik a mérésnél a külső csoporttal szembeni negatív elfogultsággal (Kowalski, 2003). A teszt eredményének összesítésekor a fényképekhez társított pozitív és negatív tulajdonságok aránya a döntő. Az eredmény egy -7 és $+7$ közötti skála, amelyen a $+7$ jelzi a legerősebb elfogultságot egy etnikai csoporttal szemben, azaz hogy az összes negatív tulajdonságot a kisebbségi etnikai csoporthoz tartozó gyerekekhez párosították, míg az összes pozitív tulajdonságot a többségi csoportba tartozó gyerekekhez. A -7 jelzi a legerősebb elfogultságot egy etnikai csoport mellett, és a 0 körüli érték semleges viszonyt mutat.

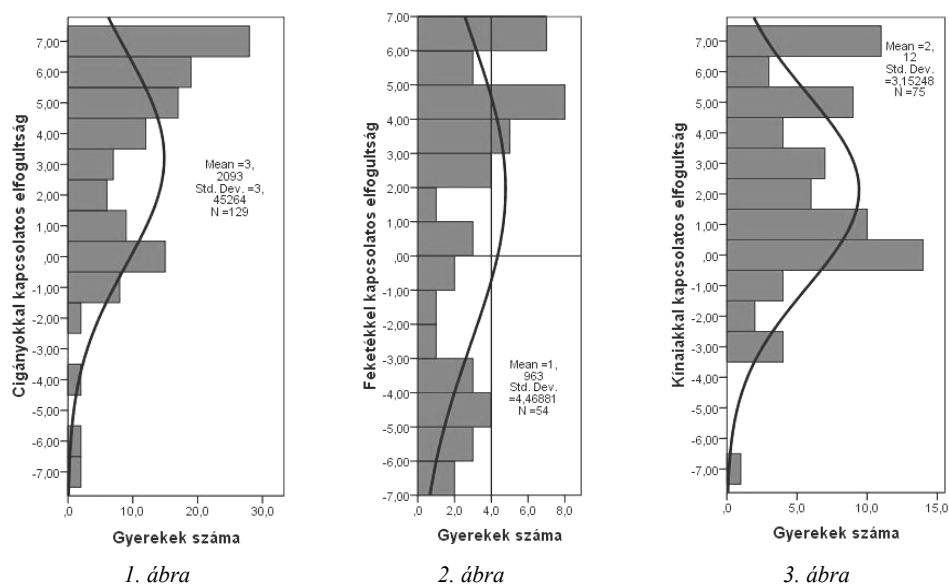
A félig strukturált interjú a gyerekek etnikai csoportokkal kapcsolatos sztereotípiáira, személyes tapasztalataira és diszkriminatív szándékára kérdez rá, valamint a saját óvodai csoportjában etnikai kisebbségekhez tartozó gyerekek megnevezését kéri.

Az identitás tesztben 22 családdal, etnikummal, vallással, nemmel, óvodai csoporttagsággal kapcsolatos tulajdonságot választanak magukra nézve igaznak vagy hamisnak (Akiba, Szalacha és Coll, 2004 alapján). A szociometriai tesztben 3 tételnél 3-3 gyerekre vonatkozó rokonszenvi és ellenszenvi választásokat tesznek a résztvevő gyerekek.

Két óvodai csoportban fél év elteltével megismételtem a teljes vizsgálatot.

EREDMÉNYEK

Az elfogultság a romákkal szemben volt a legerősebb (*1. ábra*), a maximum 7 pontból $3,2$ volt a százhuszonkilenc résztvevő gyerek elfogultságának átlaga ($SD=3,45$), míg a feketékkel és a kínaiakkal kapcsolatos átlagos elfogultság alacsonyabb volt, rendre $1,96$ és $2,12$ pont. A *2.* és *3. ábrán* jól látható, hogy a feketékkel kapcsolatban polarizáltabbak voltak az attitűdök ($SD=4,46$), míg a kínaiakkal kapcsolatban kisebb volt az elfogultság szórása ($SD=3,25$), gyakoribbak voltak a semleges attitűdök.

A három etnikai csoporttal kapcsolatos elfogultság szorosan együtt járt: a romákkal és kínaiakkal kapcsolatos elfogultság $P = ,547$ ($p = ,000$), míg a romákkal és feketékkel kapcsolatos elfogultság $P = ,595$ ($p = ,000$) korrelációt mutatott.

A gyerekek kisebbségekkel kapcsolatos sztereotípiáiról és tapasztalatairól összesen száznegyvenhárom interjú készült százhuszonegy gyerekekkel. Ezek alapján a sztereotípiák tartalma összességében meglepően gazdag és inkább negatív volt. Ötvennégy esetben a romák és feketék csoportja képezték az interjú tárgyát és hatvanhét gyerekekkel a romákkal és kínaiakkal kapcsolatos sztereotípiákról és tapasztalatokról beszélgettem, huszonkét gyerekekkel két alkalommal is.

A romákkal kapcsolatban nyolcvankilenc gyerek (közülük huszonegy gyerek két interjú során is) említett spontán tulajdonságokat, összesen kétszáznyolcvan tulajdonságot, melyek közül százötvenhat negatív volt. A feketékkel kapcsolatban huszonnyolc gyerek mondott tulajdonságokat, összesen ötvenháromat, ezek közül huszonhat negatív volt. A kínaiakkal kapcsolatban ötvenkilenc gyerek közölt az interjú során tulajdonságokat (közülük tizenhétnek két interjúban is részt vettek), összesen kétszázötvennyolc tulajdonságot, melyek közül harmincnegyzet negatív volt.

A romákkal kapcsolatos tulajdonságok elsősorban az antiszociális viselkedésre (káromkodás, verekedés) és a bűnözésre (lopás, rablás) vonatkoztak pl. F. D.: „Hát nyitva volt az ajtó, beosont és ellopta a pénzt meg az iratokat.” vagy I. S.: „Roszszak. Lopnak. Hazudnak össze-vissza. Nem szeretem a barnákat.” A semleges és pozitív tulajdonságok elsősorban a zenére, táncra vonatkoztak: pl. D. D.: „cigányzenét hallgatnak és mindig táncolnak”. Ezen túl a gyerekek gyakran említették, hogy a romák koszosak, rongyosak pl.: G. A. „A cigányok barnák. Meg koszosak.”

és O. E.: „Szakadt, tépett, rongy meg ilyenek [a ruhája].” Továbbá több gyerek gondolta, hogy a rossz gyerekeket elviszik a cigányok.

A feketékkel kapcsolatos tulajdonságok inkább a másságra – más ételek, más nyelv, más lakhely – vonatkoztak, de az agresszív viselkedés is gyakran megjelent a tulajdonságok között.

A kínaiakkal kapcsolatban az ételek, a kínai piac és a más nyelv, más külső voltak a leggyakrabban említett tulajdonságok. pl. CS. V.: „Más ételt esznek és más-hogy beszélnek.” és T. S.: „nem így áll a szemük, hanem így följebb”. Külön az ételekről, pl. SZ. SZ.: „szoktak enni rizset, sok rizset.” és I. S.: „Tésztát esznek, meg csípős húst, csípős levest, meg mindenféle szörnyűséget.”

A kor, nem és etnikum összefüggésében vizsgálva az elfogultsági MRA pontszámokat, a kor nem volt hatással a gyerekek attitűdjeire egyik etnikummal kapcsolatos attitűdöknél sem. A fél évvel későbbi utánkövetésnél sem volt szignifikáns különbség a gyerekek előítéleteinek erősségében.¹ Ugyanakkor egy szempontból különbözött a két nem a mintában: a lányok erősebben elfogultak voltak a feketékkel szemben.

Az etnikum és az elfogultság között közepesen erős összefüggés volt: a kisebbségi etnikai csoportokhoz tartozó gyerekek mindkét vizsgált etnikai csoporttal kapcsolatban kevésbé voltak elfogultak: a cigányokkal kapcsolatos elfogultság $\eta=,291$ és a kínaiakkal kapcsolatos elfogultság $\eta=,237$, ami – az etát használva mérőszámként – közepesen erős hatást jelent (Morgan et al., 2007). Mindeközben több gyerek is szerepelt a vizsgálatban, akik nem alakítottak még ki roma identitást, bár szüleik és a pedagógusok szerint is roma családból származnak, és erősen elfogultak voltak a romákkal szemben.

A legerősebb korrelációk az óvodai és szociometriai csoporttagság és az előítéletek erőssége között voltak. Az óvodai csoporttagság esetén mindhárom etnikai csoporttal kapcsolatban közepes erős volt az összefüggés az egy csoportba járó gyerekek attitűdjei között (a romákkal kapcsolatos elfogultság $\eta=,285$, a feketékkel kapcsolatos elfogultság $\eta=,341$ és a kínaiakkal kapcsolatos elfogultság $\eta=,295$). A szociometriai csoportokhoz tartozás járt együtt leginkább az attitűdökkel: a romákkal kapcsolatos elfogultság $\eta=,623$, míg a feketékkel kapcsolatos elfogultság $\eta=,341$ (rendre nagyon erős és erős hatás) (Morgan et al., 2007). A baráti kapcsolatok tehát jobb bejóslnak bizonyultak akár a nemnél, akár a kornál, akár az etnikumnál.

A sztereotípiák tartalmában is nagyfokú egyezés volt az óvodai és szociometriai csoportokon belül a hatvanegy gyerek körében elvégzett elemzés szerint. Ezek a gyerekek összesen 13 szociometriai csoportba tagozódtak, mégis a romákról említett összesen 68 tulajdonságból 14 alkalommal egy-egy tulajdonságot ugyanazokból a szociometriai csoportokból említettek többen is, a feketékkel kapcsolatban össze-

---

¹ A romákkal kapcsolatos elfogultság $P=,032$ nem szignifikáns; feketékkel kapcsolatos elfogultság $P=,168$ nem szignifikáns; kínaiakkal kapcsolatos elfogultság $P=,104$ nem szignifikáns.

sen elhangzott 53 tulajdonság közül pedig 10 említés azonos szociometriai csoportokból származott.

Ezen túl az óvodai csoportok koherens, és egymástól eltérő profillal rendelkeztek abban, hogy a romákat és feketéket mennyire tekintik „másnak”, sztereotípiák tartalmában és a diszkriminatív szándékban is.

Ugyanakkor a legerősebben elfogult gyerekek között is többen voltak, akiket társas kapcsolataikban nem befolyásolt elfogultságuk: megneveztek barátaik között olyan gyerekeket is, akiket romaként azonosítottak.

KÖVETKEZTETÉSEK

A 9 vizsgált óvodai csoport mindegyike saját normákkal rendelkező kisebbségi csoportokról: koherens képük volt a sztereotípiákat, előítéleteket és diszkriminatív szándékot is beleértve, és ezek szignifikánsan különböztek egymástól. A gyerekek attitűdjei és sztereotípiái a felnőtt magyar társadalom attitűdjeivel és sztereotípiáival is összhangban voltak. Mind az etnikai csoportok egymáshoz viszonyított megítélése, mind a sztereotípiák tartalma hasonlított a felnőtt társadaloméra.

Mindezekon túl az óvodás csoportba és a szociometriai csoportba való tartozás függött össze legerősebben az előítéletesség mértékével és a sztereotípiákkal, a szociometriai csoport és az előítéletesség mértéke között jóval erősebb együttjárás volt, mint akár a saját etnikai identitás és az előítéletesség mértéke között. Ugyanakkor az észak-amerikai és brit vizsgálatokban gyakran dokumentált életkori változások nem jelentek meg ebben a mintában: nem változott az életkorral az előítéletesség.

Ezek az eredmények együttesen arra utalnak, hogy a gyerekek közösen alakítják etnikai csoportokkal kapcsolatos attitűdjeiket és a vegyes etnikumú óvodai csoport és szociometriai csoport referenciacsoportként működik. Nem csak az etnikai identitás kialakulásával összhangban fejlődnek a gyerekek külső csoportokra vonatkozó attitűdjei, de az identitás fejlődésével párhuzamosan a más etnikumú társak hatására is.

Azonban a vizsgálat alapján a normák közös alakításának pontos folyamatát nem lehet tetten érni. Mivel a gyerekekkel egyéni interjúk készültek, nem tudni, hogyan hatnak egymásra, milyen helyzetek és hogyan alakítják attitűdjeiket. Ennek feltárására további vizsgálatok szükségesek, melyekben ezek a lehetséges helyzetek kerülnek modellezésre. Ezen túl a vizsgálat nem reprezentatív mintán készült, így a magyarországi helyzetről nem lehet általánosságban következtetéseket levonni.

Ugyanakkor a jelenlegi eredmények alapján is egyértelmű, hogy célszerű az előítélet csökkentésénél, multikulturális programoknál nagyobb hangsúlyt helyezni a csoportdinamikára. Amennyiben a gyerekek nézeteiket közösen alakítják, a változtatásnál is a csoportot, mint egészet érdemes figyelembe venni.

IRODALOM

- ABOUD, F. E. (2003): The formation of ingroup favouritism and outgroup prejudice in young children. *Developmental Psychology*, 39., 48–60.
- ABOUD, F. E. (2008): A social-cognitive developmental theory of prejudice. In: Quintana, S. M & McKown, C. (Eds.): *Handbook of race, racism, and the developing child*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc. 55–71.
- ABOUD, F. E., DOYLE, A. B. (1996a): Does talk of race foster prejudice or tolerance in children? *Canadian Journal of Behavioural Science*, 28. (3)., 161–170.
- ABOUD, F., DOYLE, A. (1996b): Parental and peer influences on children's racial attitudes. *International Journal of Intercultural Relations*, 20., 371–383.
- ABRAMS, D., RUTLAND, A. (2008): The development of subjective group dynamics *Intergroup attitudes and relations in childhood through adulthood*. New York, NY: Oxford University Press; US. 47–65.
- AKIBA, D., SZALACHA, L. A., COLL, C. T. G. (2004): Multiplicity of Ethnic Identification During Middle Childhood: Conceptual and Methodological Considerations *Culture and developing selves: Beyond dichotomization*. San Francisco, CA, US: Jossey-Bass. 45–60.
- BARRETT, M., LYONS, E., DEL VALLE, A. (2004): The development of national identity and social identity processes: Do social identity theory and self-categorisation theory provide useful heuristic frameworks for developmental research?. In: Bennett, M., Sani, F. (Eds.): *The development of the social self* New York, NY: Psychology Press. 159–188.
- CONNOLLY, P. (1998): *Racism, Gender Identities and Young Children: Social Relations in A Multi-Ethnic*. Inner-City Primary School. London: Routledge
- CRANDALL, C. S., STANGOR, C. (2005): Conformity and Prejudice. In: Dovidio J. F., Glick, P., Rudman, L. A. (Eds.): *On the nature of prejudice: Fifty years after Allport*. Malden: Blackwell Publishing, 295–309.
- ENYEDI Z., FÁBIÁN Z., SIK E. (2004): Nöttek-e az előítéletek Magyarországon? In: Kolosi T., Tóth, I. G., Vukovich, G. (Eds.): *Társadalmi riport 2004*. Budapest., TÁRKI. 375–399.
- ERŐS F., FÁBIÁN Z. (1999): Az etnikai előítéletek kialakulásáról. Tekintélyelvűség és szociális környezet. *Educatio*, 8. (2)., 235–247.
- HAWLEY, P. H., LITTLE, T. D., PASUPATHI, M. (2002): Winning friends and influencing peers: Strategies of peer influence in late childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 26. (5)., 466–474.
- KOWALSKI, K. (2003): The emergence of ethnic and racial attitudes in pre-school aged children. *Journal of Social Psychology*, 6., 677–690.
<http://www.median.hu/object.ad137cad-29f5-4fd8-8a3a-b28531f9d8d7.ivy>
- MÉREI F. (1998): *Közösségek rejtett hálózata*. Budapest, Osiris Kiadó

- MORGAN, G. A., LEECH, N. L., GLOECKNER, G. W., BARRETT, K. C. (2007): *SPSS for introductory statistics: Use and interpretation (3rd ed.)*: Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- MURÁNYI I., SZABÓ I. (2007): Középiskolások előítéletességének egy lehetséges magyarázata: az életforma. *Educatio*, 16. (1)., 38–49.
- KENDE J. (2010): *Óvodások előítéletei: a csoport szerepe kisgyerekek előítéleteinek és sztereotípiáinak alakulásában*. Előadás a MPT Nagygyűlésén, Pécs
- LIGETI G. (2006): Sztereotípiák és előítéletek. In: Kolosi, T., Tóth, I. G., Vukovich, G., (Eds.): *Társadalmi riport 2006*. Budapest: TÁRKI. 373–389.
- NESDALE, D. (2008): Social identity development and children's ethnic attitudes in Australia. In: Quintana, S. M., McKown, C. (Eds.): *Handbook of race, racism, and the developing child* Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc; US. 1–15.
- SZÉKELYI M., ÖRKÉNY A. CSEPELI GY. (2001): Romakép a mai magyar társadalomban. *Szociológiai Szemle*, 3., 19–46.
- QUINTANA, S. M., MCKOWN, C. (2008): Introduction: Race, racism, and the developing child. In: Quintana, S. M., McKown, C. (Eds.): *Handbook of race, racism, and the developing child*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc; US. 1–15.
- VAN AUSDALE, D., FEAGIN, J. R. (2001): *The first R: How children learn race and racism*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield

PREJUDICE IN KINDERGARTEN CHILDREN:
GROUP IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S PREJUDICE
AND STEREOTYPES

(SUMMARY)

The study describes the first research of young children's ethnic stereotypes and prejudice in Hungary. The 4–7 year old kindergarten children have moderately strong prejudice and stereotypes of Roma, Chinese and Black people which mirror the prejudice of the general, adult population, though their social relations are not influenced by their attitudes. Group processes seem to have the strongest impact on the strength of prejudice and stereotype content.